

По-друге, концентрація зовнішньої торгівлі на окремих ринках і групах товарів ставить Україну в залежність від монополістів – покупців сировинних товарів та напівфабрикатів, тобто залежність експорту України від кон'юнктури зовнішнього ринку й факторів, що не підвладні для корегування з боку українського уряду, а також в імпорту залежність від єдиного постачальника енергетичних товарів та під його потенційний тиск на економічні рішення українського уряду, залежність українських виробників від постачання товарів виробничого призначення.

По-третє, дисбаланс між експортом, імпортом та споживанням несе загрозу і всередині країни. Задовольняючи імпортні потреби за рахунок експорту з регіонів головних експортерів, ці регіони поступово втрачають засоби свого розвитку, що може призвести до поступового їх занепаду та занепаду країни в цілому.

Література

1. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России / Л. И. Абалкин // Вестник Российской Академии наук. – Т. 67. – 1996. – № 9.
2. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12.
3. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : підручник / Новицький В. Є. – К. : КНЕУ, 2003. – 948 с.
4. Венцковський Д. Ю. Експортна стратегія України в системі забезпечення економічної безпеки : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 21.04.01 – “Економічна безпека держави” (економічні науки) / Д. Ю. Венцковський. – К. : Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2010.

УДК:339.543

С. П. Коляда, кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ЗЕД
Академії митної служби України

Л. О. Алмаз, курсант Академії митної служби України
О. О. Гребенок, курсант Академії митної служби України

МИТНІ СЛУЖБИ КИТАЮ ТА ЯПОНІЇ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Висвітлено основи поліпшення організації та функціонування митних органів Японії та Китаю. Спираючись на успішний досвід іноземних країн, запропоновано шляхи оптимізації митної справи в Україні.

В статье раскрыты основы улучшения организации и функционирования таможенных органов Японии и Китая. Предложены пути оптимизации таможенного дела в Украине, основанные на успешном опыте зарубежных стран.

The article deals the improve basics of organization and functioning of the customs authorities of Japan and China. Based on the successful experience of foreign countries, in the article are offered the ways of optimization the customs in Ukraine.

© С. П. Коляда, Л. О. Алмаз, О. О. Гребенок, 2013

Ключові слова. Зовнішньоекономічні відносини, митна справа, національний розвиток, державна політика, інтеграція.

Вступ. Японія і Китай – дві найпотужніші в економічному відношенні країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону, які, за прогнозами експертів, залишатимуться в першій п'ятірці світових економічних лідерів у найближчому майбутньому.

Митна політика Японії та Китаю – це певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів та забезпечення захисту національних інтересів і національної безпеки держави у зовнішньоекономічній сфері. Між Китаєм та Японією триває процес визначення сфер спільних інтересів та пошук нових можливостей для опрацювання перспективних напрямків взаємовигідної співпраці.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження митних служб Китаю та Японії в контексті зовнішньої економічної діяльності.

Об'єктом дослідження стали правові особливості, організація роботи, функціонування митних служб Японії та Китаю, порівняння й аналіз ефективності здійснення митної політики країн, їх зовнішньоекономічної діяльності, інструментів регулювання відносин у сфері торгівлі, обґрунтування доцільності вдосконалення митних процедур, збільшення кола зовнішньоекономічних партнерів досліджуваних країн.

Результати дослідження. Торговельно-економічне співробітництво відіграє важливу роль у системі японсько-китайських відносин. Ще зі встановленням між цими країнами дипломатичних відносин 1972 р. Японія утримує позиції одного з провідних торговельних партнерів Китаю. КНР, у свою чергу, закріпила за собою друге місце після США в зовнішньоторговельному обігу Японії.

Новий виток економічних відносин розпочався у XXI ст., коли в жовтні 2000 р. на зустрічі в Токіо було підтверджено зацікавленість у подальшому поглибленні економічного співробітництва. Пріоритетними напрямками в цій сфері співробітництва стали: здійснення великих проектів розвитку в західних районах Китаю; розширення співробітництва у сфері технології та інвестицій; освоєння нових напрямків регіональної економічної взаємодії в Східній Азії.

Однак, незважаючи на такі позитивні рішення в економічному напрямку, між Японією та Китаєм існує суперництво в тій або іншій галузях економіки. Найбільше ця конкуренція стала помітною саме в XXI ст., коли обидві країни вийшли на шлях швидкого розвитку в політичній та економічній сферах. Як для Японії, так і для КНР стратегічними засадами подальшого національного розвитку є пошук нових ринків збуту товарів і забезпечення енергоносіями [7].

Китай значно розширив своє співробітництво з регіоном з початку XXI ст., послідовно здійснюючи з кожною країною Центральної Азії різноманітні проекти. Присутність Японії не така масштабна й переважно концентрується на співробітництві в атомній енергетиці, поліпшенні інфраструктури, розробці природних ресурсів [8].

Незважаючи на значну конкуренцію в перші роки XXI ст., керівники обох держав розуміють необхідність у співробітництві та взаємопідтримці й нині роблять усе можливе, щоб досягти консенсусу в спірних питаннях. Взаємодоповнювальні відносини між обома країнами безперервно поглиблюються, стають незамінними. Китай – найбільший торговий партнер Японії, а Японія – найбільший інвестор Китаю [7].

Зазначимо, що обидві країни розуміють необхідність цього співробітництва, вбачаючи в ньому, в першу чергу, позитивні наслідки для себе, точніше, для розвитку своїх економік.

Митна служба Китайської Народної Республіки (далі МС КНР) – це державний орган контролю за пропуском через кордон у прикордонних пунктах.

Китайська економіка демонструє надзвичайно високі темпи зростання протягом останніх 15 років. Це пояснюється багатьма економічними чинниками, серед яких важливе місце належить виваженій митно-тарифній політиці. Однією з головних рушійних сил зростання китай-

ської економіки є експорт, і в країні було зроблено все на законодавчому та виконавчому рівнях для його підтримки та, для захисту стратегічних галузей.

Головна митна адміністрація – державний орган виконавчої влади, затверджений і безпосередньо підпорядкований Державній раді КНР, що здійснює єдине управління митницями по всій країні, входить до структури організацій, що діють безпосередньо при Державній раді КНР. Державна рада засновує Головне митне управління, здійснює єдине управління митницею по всій країні. Держава засновує митниці в портах, відкритих для зовнішніх зв'язків, і в місцях проведення операцій митного контролю. На митні операції не поширюються обмеження, пов'язані з адміністративним поділом. Митниці відповідно до закону незалежні у виконанні своїх функцій, підпорядковуються Головному митному управлінню [6].

Діяльність митної служби КНР характеризується: активністю проведення семінарів для митних служб різних держав, забезпеченням підготовки з митних питань служб інших держав, активною участю в різних міждержавних програмах. Внесення вкладу для досягнення мети “добросусідства, дружнього партнерства та майбутніх перспектив” у процесі співпраці з іншими країнами; підтримання та збагачення національної економіки, розробка програм удосконалення своєї діяльності, активність боротьби з контрабандою та справлянням податків і зборів.

Організаційна структура митної системи КНР має три рівні (рис. 1).

Рис. 1. Організаційна структура митної системи КНР

Митна служба Китаю, маючи штат співробітників понад 48 000 чоловік, забезпечує ефективний митний контроль у 247 портах.

Додатково митна служба Китаю має 2 митні школи, розташовані в Шанхаї та Кайхуандао. Митниця Китаю має міжнародні офіси в Брюсселі, Москві, Вашингтоні.

Головна митна адміністрація складається з відділів: Головного управління; відділу з правових питань та політики; відділу нагляду у сфері торгівлі та обробки податкової зони; статистики; боротьби з контрабандою; бюро кримінальних розслідувань; технологій та розвитку; міжнародного співробітництва; фінансів; персоналу та освіти.

Основні функції та завдання МС КНР:

– фіскальна: оцінювання, стягнення й повернення мита, митних зборів і платежів; митний контроль та митне оформлення товарів і транспортних засобів;

– правоохоронна/захисна: боротьба з контрабандою та ПМП; огляд ТЗ і контейнерів; пасажирський контроль, захист прав інтелектуальної власності;

– інформаційна: ведення митної статистики.

Щодо повноважень митної служби КНР, то вони закріплені Митним кодексом КНР від 1987 р. До них, зокрема, належать такі.

– Митний контроль: відповідно до стандартизованої процедури під час оформлення митниці перевіряє всю документацію і контролює потоки вантажу.

– Збирання митних платежів: митниці збирає мито, внутрішні податки та відповідні збори, стягуючи від імені інших органів з імпорту та експорту.

– Боротьба з контрабандою, її виявлення та припинення здійснюється митницею згідно з законом, націлена на виявлення, боротьбу та ліквідацію контрабандної діяльності.

– Ведення митної статистики: митниці збирає, обробляє інформацію за документами декларацій для складання та аналізу статистичних даних щодо, цін, країн, способів торгівлі товарами.

Держава створила впорядкований механізм управління, що добре функціонує, для оптимізації своєї роботи з прийняття рішень, організації та координації, нагляду, аналізу та оцінки, моніторингу й аналізу.

На відміну від більшості країн світу, де митне оформлення переважно відбувається за місцем призначення товару, в Китаї майже весь імпорт оформляється в кількох основних митницях, які працюють у найбільших портах. Для оформлення експорту створено 15 бондових зон, які характеризуються найвищим ступенем відкритості й наданням зареєстрованим у них підприємствам пільг і сприяння під час експортних операцій.

Тарифна політика Китаю надзвичайно послідовна та виважена. На початку 2000-х рр. середньоарифметична ставка мита в Китаї дорівнювала понад 43 % й була однією з найвищих у світі, що забезпечило комфортні умови для розвитку потужних промислових галузей. У 2001 р. відбулося перше значне зниження митних тарифів, середньоарифметична ставка мита становила 23 %. Вступ країни до Світової організації торгівлі 2002 р. спричинив ще кілька вже вимушених знижень ставок мита, 2006 р. середньоарифметична ставка становила лише 10,4 %.

У 2012 р. митниці Китаю доклали зусиль, щоб закріпити успіх, який вона отримала зі збору доходів. Ці заходи такі:

1. Повна реалізація на додану вартість.

2. Посилення контролю за логістикою шляхом реформування системи управління законопроектми.

3. Застосування аналізу управління ризиками та забезпечення оцінки для захисту від можливого збору доходів у ключових галузях промисловості, підприємств і товарів.

4. Проведення загальнонаціонального митного збору доходів, перевірка за важливими і чутливими секторами щодо товарів.

Спираючись на передовий досвід і методи, прийняті міжнародними митними спільнотами, Китайська митниця стала більш адаптованою до митної практики.

Митна система Японії відповідає репутації самої держави, являє собою добре продуману систему органів, на які покладено функцію захисту економічних інтересів держави.

15 червня 1964 р. Японія стала 38-ю країною – членом Ради митного співробітництва (СТС). Це рішення було ухвалене у відповідь на зростання попиту на міжнародне співробітництво з питань митної справи.

Зростання зовнішньої торгівлі (табл. 1) потребувало не тільки вдосконалення митних процедур, але й подальшої реорганізації митного адміністрування. Зокрема, постало завдання оптимізувати потоки імпорту й експорту документів.

Показники зовнішньої торгівлі Японії

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Оборот зовнішньої торгівлі (млн дол. США)	858718	752805	753939	855084	1020335	1109974	1229557	1329513	1549009
Експорт (млн дол. США)	479227	403616	416730	471999	565743	594986	649948	709668	786434
Імпорт (млн дол. США)	379491	349189	337209	383085	454592	514988	579609	619845	762575
Коефіцієнт покриття (%)	126,3	115,6	123,6	123,2	124,5	115,5	112,1	114,5	103,1
Частка Японії в структурі світового експорту (%)	7,9	6,9	5,1	6,7	6,5	6,1	5,7	5,5	5,2
Частка Японії в структурі світового імпорту (%)	6,0	5,8	5,4	5,3	5,3	5,2	5,1	4,7	4,9

Нині Японія – одна з найбільш відкритих країн у світі, середньозважена ставка мита становить 2%. При цьому встановлено фактично заборонні ставки на деякі види товарів: рис – 444%, пшениця – 193%, також високі ставки встановлено на молочні, м'ясні та нафтопродукти [3].

Митно-тарифне Бюро очолює Генеральний директор, якому допомагають два заступники. У їхньому підпорядкуванні – шість дивізій і чотири відділення з різними обов'язками, а також два консультанти. Директори цих підрозділів розглядають усі питання, що стосуються митного управління й тарифної політики. Бюро має у своєму розпорядженні штат кількістю 176 осіб (станом на 2012 р.).

Існує одна Митниця (центральний офіс) і кілька галузевих, субофісів і постів охорони в кожній області. Генеральний директор Митниці зазвичай делегує більшість повноважень керівникам філій.

Японія не є членом жодної міжнародної торговельної організації, крім СОТ та ВМО, проте має договори про пільгове митне оподаткування з низкою країн, що розвиваються. Часто ставки за цими договорами навіть нижчі, ніж передбачено ГАТТ. Близько 95% тарифних ставок у Японії є адвалерними (тобто обчислюються як відсоток від вартості товару). При цьому багато ставок диференціюються залежно від застосованого методу визначення митної вартості [5].

Рис. 2. Організаційна структура Митного і тарифного бюро Японії

Понад третина товарів під час імпорту не обкладається митом, переважно це сировина. Ще понад 45 % товарних позицій оподатковуються за ставками менше 5 %, і тільки 3 % товарів оподатковуються за ставками понад 30 %, серед них – текстильні товари, взуття і продукти харчування. Японія дуже широко застосовує квотування та інші методи нетарифного регулювання, проте при цьому майже не використовує компенсаційні та антидемпінгові ставки.

Державна митна служба Японії – це спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, діяльність якої спрямована на координацію та контроль за діяльністю митних органів та організацій щодо виконання законодавства Японії з питань митної справи. Митна адміністрація Японії працює на досягнення пріоритетних цілей, а саме: спрощення та гармонізація митних процедур, безпека торгового ланцюга постачання, спрощення міжнародної торгівлі, посилення правоохоронної функції митної системи та контролю за додержанням законодавства Японії з питань митної справи, робота щодо захисту прав інтелектуальної власності, співпраця з діловими колами [2].

Міністерство фінансів Японії здійснює фінансовий контроль за експортними угодами шляхом установа певного порядку оформлення фінансової процедури експортної угоди, за яким експортер зобов'язаний отримати банківський дозвіл [4].

Завдання та функції митних органів Японії:

– фіскальна: оцінка, стягнення й повернення мита й акцизів; стягнення митних зборів, корабельних податків і податку з міжнародного фрахту; митний контроль за товарами; пасажирський контроль, огляд багажу; контроль експорту й імпорту товарів, суден, авіації та пасажирів відповідно до законів і правил Японії; загальна підтримка тарифної політики;

– правоохоронна/захисна: охорона кордонів; огляд і обшук транспортних засобів та контейнерів; розгляд митних апеляцій; адміністративний розгляд митних: підготовка і застосування митного законодавства; участь у роботі міжнародних митних організацій; підготовка зовнішньоторговельної статистики;

– організаційна: спостереження за діяльністю брокерів і реєстрація на митниці; організація навчання митників.

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Японії тісно поєднується із завданнями структурної перебудови національної економіки. Митний тариф є важливим інструментом захисту національних виробників у цілому ряді чутливих галузей, насамперед в аграрному комплексі. Виконанню поставлених завдань сприяють широка диференціація ставок митного тарифу, використання тарифної ескалації тощо.

Одним із найважливіших засобів сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності є розвинена, диверсифікована, найбільша у світі система державного страхування торгівлі й інвестицій Японії, що досить надійно обмежує інтереси національних операторів від різних ризиків.

Японія, безперечно, дуже сильний суб'єкт міжнародної торгівлі. Проте динамічний розвиток цієї країни неможливий без розширення співробітництва. Загалом зовнішньоекономічна стратегія Японії визначається трьома основними пріоритетами: вирівнювання диспропорцій у зовнішній торгівлі з іншими країнами; збільшення експорту капіталу; розширення офіційної допомоги країнам, що розвиваються, планується використовувати як стимул для подальшого розширення експорту японських товарів.

Між Китаєм та Японією продовжується процес визначення сфер спільних інтересів і пошук нових можливостей для опрацювання перспективних напрямків взаємовигідної співпраці.

Розглянуті країни – це потужні торгові партнери. Серед головних товарних груп експорту можна виділити транспортне обладнання, двигуни, електротовари; імпорту – запчастини, паливо, продукти харчування, сировину. Країни є одними з найбільших конкурентів на світовому ринку товарів та послуг.

Японський досвід свідчить на користь підвищення ролі держави в організації та здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, особливо у кризові, перехідні й стабілізаційні періоди, що, стосовно українських умов, має означати посилення в ній організуючого й контрольного начал. Виправдано також посилення участі держави у визначенні галузевих пріоритетів, розробці й реалізації цілей, завдань, основних напрямків структурної політики, її тісному зв'язку із зовнішньоекономічним регулюванням.

Необхідне також зміцнення законодавчої й нормативно-правової основи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання. Бажана розробка і прийняття комплексного закону про зовнішньоекономічну діяльність; підведення законодавчої основи під ті форми зовнішньоекономічних зв'язків, які ще не мають законодавчої регламентації; внесення змін і доповнень у ряд важливих чинних законів.

У порівнянні з Японією в Україні спостерігається яскраво виражена потреба створення загальнодержавної системи інформаційного забезпечення зовнішньоторговельної діяльності, фінансованої за рахунок коштів державного бюджету і керованої спеціальним уповноваженим органом. Очевидно, що необхідною умовою ефективного функціонування такої системи є створення широкої мережі інформаційно-консультативних служб.

Повною мірою необхідно використати досвід Японії із захисту внутрішнього ринку, а це свідчить, зокрема, що ефективне здійснення регулювальних і контрольних функцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності можливо лише за умови залучення всього спектра наявних у міжнародній практиці інструментів. Очевидно, що в інтересах України, де державними органами застосовується порівняно вузький набір засобів і методів регулювання, добре було б освоїти й узяти на озброєння весь арсенал форм і методів регулювання, в тому числі нетарифних, адміністративних, що дають, як видно з японської практики, значний ефект.

За Угодою між Урядом України і Урядом Китайської Народної Республіки про взаємодопомогу в митних справах митні органи Сторін відповідно до положень цієї Угоди і свого національного законодавства та в межах своєї компетенції надають один одному взаємну допомогу з такою метою:

– забезпечення належного застосування митного законодавства; відвернення, розслідування та припинення порушень митного законодавства;

– забезпечення правильного обкладення митом, податками і зборами, що стягуються під час імпорту та експорту товарів;

– обмін професійним досвідом та інформацією в галузі митної справи [1].

Ця угода не торкається співробітництва Сторін, яке здійснюється відповідно до інших міжнародних угод, зокрема положень, що регулюють порядок надання взаємодопомоги у кримінальних справах.

Таким чином, незважаючи на зазначені розбіжності двох країн, японський і китайський досвід державного регулювання економіки, контролю сільськогосподарської діяльності та митного регулювання досить важливий нині для України і потребує всебічного вивчення.

Висновки. Отже, митна політика Японії та Китаю – це певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів та захисту національних інтересів і національної безпеки держави у зовнішньоекономічній сфері. Потенціал співпраці України з Китаєм та Японією спрямовується на реалізацію масштабних інвестиційно-інноваційних проектів.

Таким чином, стратегія модернізації потребує від України формування відносин стратегічного партнерства з Китаєм та Японією.

Література

1. Вербицкий С. Япония в поисках новой роли в мировой политике / Вербицкий С. // РАН, Ин-т востоковедения. – М. : Наука, 1992. – 271 с.
2. Янукович Віктор: Китай є головним партнером України в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://partyofregions.ua/person/4fd9ad1e254d29f747000001/news/4fe2fff263eac51f48000e6d>.
3. Го Сибao Почему экономика Китая растет так быстро [Электронный ресурс] / Го Сибao. – Режим доступа : <http://www.opes.ru/1303650.html>.
4. Добринская О. Отношения Японии с крупными державами АТР // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 3. – С. 95–116.
5. Економічна конкуренція Японії та КНР у Центральній Азії та Східній Європі: висновки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/19.htm>.
6. Енамура Н., Цукамото Х. Опыт послевоенной Японии в реформировании экономики / Н. Енамура, Х. Цукамото // Вопросы экономики. – 1992. – № 11. – С. 82.
7. Еремин В. Политическая система современного японского общества / В. Еремин / Рос. акад. наук, Ин-т востоковедения. – М. : Наука : Изд. фирма “Вост. лит.”, 1992. – 215 с.
8. Ефимов М. Японские вертикали / Ефимов М. – М. : Новости, 1997. – 238 с.
9. Жаліло Я. Японський досвід державного регулювання економіки / Я. Жаліло // Економіка України. – 1995. – № 3. – С. 72–76.
10. Иванов О. Япония: государственное регулирование внешнеэкономической деятельности / О. Иванов // Маркетинг. – 1999. – № 3. – С. 83–92.
11. Иванов П. Вызов 2001 года: Внешняя политика Японии в канун XXI века / П. Иванов // Независимая газета. – 1999. – 14 апреля. – С. 14.
12. Кимура Х. Японское направление внешней политики России: Взгляд из Японии / Х. Кимура // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 3. – С. 84–94.